

міжнародних судових органів, що здійснюють судовий розгляд морських спорів. Аналізується діяльність Міжнародного Суду ООН і Міжнародного трибуналу з морського права на сучасному етапі розвитку міжнародного права, здійснено огляд винесених ними рішень. Дані судові органи у процесі свого функціонування займаються застосуванням, тлумаченням і розвитком діючих норм міжнародного морського права. Судова процедура, здійснювана міжнародними судами, є ефективним засобом мирного вирішення міжнародних морських спорів.

Ключові слова: міжнародне морське право, вирішення морських спорів, судовий розгляд, Міжнародний Суд ООН, Міжнародний трибунал з морського права, Конвенція ООН з морського права, негайне звільнення судна.

Резюме

Пасечник Я. С. Разрешение морских споров международными судебными органами.

Статья посвящена исследованию практики разрешения морских споров международными судебными органами. Рассмотрены исторические аспекты становления судебных средств урегулирования международных морских споров, правовой статус и юрисдикция международных судебных органов, что совершают судебное разбирательство морских споров. Анализируется деятельность Международного Суда ООН и Международного трибунала по морскому праву на современном этапе развития международного права, совершено обзор вынесенных ими решений. Данные судебные органы в процессе своего функционирования занимаются применением, толкованием и развитием действующих норм международного морского права. Судебная процедура, совершаемая международными судами, есть эффективным средством мирного разрешения международных морских споров.

Ключевые слова: международное морское право, разрешение морских споров, судебное разбирательство, Международный Суд ООН, Международный трибунал по морскому праву, Конвенция ООН по морскому праву, незамедлительное освобождение судна.

Summary

Pasichnyk I. International Judicial Settlement of Maritime Disputes.

Article is devoted to the research of the international judicial settlement of maritime disputes. The historical aspects of becoming a legal means of international settlement of maritime disputes, legal status and jurisdiction of international judicial bodies, which into practices judicial settlement of maritime disputes are examined. The activity of the International Court of Justice and the International Tribunal for the Law of the Sea on the modern stage of development of international law is explored, their decisions is reviewed. These courts during its functioning involved the use, interpretation and development of existing international maritime law. Judicial procedure, performed by international courts, there is an effective means of peaceful settlement of international maritime disputes.

Key words: international law of the sea, maritime disputes settlement, judicial settlement, the International Court of Justice, the International Tribunal for the Law of the Sea, United Nations Convention on the Law of the Sea, prompt release of vessels.

Отримано 18.02.2013

УДК 347.962

Б. О. ПРОКОПЕНКО

*Богдан Олександрович Прокопенко, аспірант
Національного університету «Юридична академія
імені Ярослава Мудрого»*

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ДОБОРУ КАНДИДАТІВ НА ПОСАДУ СУДДІ

Джерела організації сучасної судової системи обов'язково виокремлюють правові акти, норми і принципи міжнародного права, які здійснюють вплив на проведення судової реформи в Україні. На сьогодні зростає актуальність гармонізації законодавства України з правовими системами країн Європи. Членство нашої держави в міжнародних організаціях, таких як ООН і Рада Європи, ратифікація базових для цих організацій документів є суттєвими зовнішніми факторами, що впливають на формування основних начал побудови судової системи й діяльності судів¹.

У зв'язку з прагненням України до інтеграції з Європейськими співтовариствами, питання міжнародних стандартів досліджувалися багатьма науковцями, однак Міжнародні стандарти є актуальними і для практичних працівників. Серед авторів, які досліджували проблему міжнародних стандартів добору кандидатів на посаду судді, можна назвати таких: С. В. Бігун, Т. В. Галайденко, О. В. Гончаренко, В. В. Городовенко, А. П. Закалюк, В. В. Захаров, М. І. Клеандров, І. Є. Марочкін, А. М. Марцинкевич, І. Б. Михайловська, Л. М. Москвич, І. В. Назаров, Т. Н. Нешатаєва, В. В. Пейсиков, Н. В. Радутна, І. Л. Самсін, А. О. Селіванов, Л. В. Скоромоха, І. Я. Фойницький та ін.

Метою статті є дослідження міжнародних стандартів добору кандидатів на посаду судді, порівняння нормативно-правових актів України та положень міжнародних норм, а також виявлення недоліків і прогалин положень законодавства та пошук шляхів удосконалення цього питання.

На сьогоднішній день уже існує ряд міжнародних актів, які закріплюють положення про порядок добору кандидатів на посаду судді. На думку В. В. Пейсікова вони не містять норм права, однак служать орієнтиром для держав при вдосконаленні внутрішнього законодавства з метою забезпечення справедливого, незалежного і неупередженого правосуддя. Через високий авторитет міжнародних організацій, які стали ініціаторами прийняття міжнародних актів, вони в більшості своїй сприйняті цивілізованим міжнародним співтовариством як керівництво до дії².

Основні принципи незалежності судових органів, схвалені резолюціями Генеральної Асамблеї ООН 40/32 та 40/146 від 29 жовтня та 13 листопада 1985 р.³ у ст. 10 визначають, що особи, відібрані для судових посад, повинні мати високі моральні якості й здібності, а також відповідну кваліфікацію в галузі права. Будь-який метод підбирання суддів мусить гарантувати від призначення суддів за неправомірними мотивами. При підборі суддів не повинно бути дискримінації щодо даної особи за ознаками раси, кольору шкіри, статі, релігії, політичних та інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану та ін.; однак вимога про те, щоб кандидат на юридичну посаду був громадянином відповідної країни, не повинна розглядатися як дискримінаційна. Конгрес рекомендував названі принципи для використання в межах національної, регіональної й міжрегіональної діяльності з урахуванням політичних, економічних, соціальних та культурних умов і традицій кожної країни, а Генеральна Асамблея запропонувала урядам дотримуватися їх та брати до уваги в межах свого національного законодавства і практики.

Європейська хартія про статус суддів (Рада Європи, 1998 р.)⁴ закріплює, що правила відбору та призначення на посаду суддів незалежним органом або комісією вимагають здійснення відбору на основі здатності кандидатів вільно і неупереджено оцінювати справи, які передаються на їхній розгляд, та застосовувати закон із повагою до гідності людини. Кандидату не може бути відмовлено у посаді виключно на підставі статі, етнічного чи соціального походження чи то на підставі його філософських або політичних поглядів чи релігійних переконань. Законом має бути передбачено забезпечення умов, які гарантуватимуть шляхом дотримання вимог щодо освітньої кваліфікації та наявності попереднього досвіду призначення на посаду саме тих осіб, які здатні здійснювати судові обов'язки. Законом має передбачатися належна підготовка за державний коштом кандидатів, відібраних для ефективного виконання обов'язків судді. Орган, незалежний від виконавчої та законодавчої влади, у складі якого щонайменше половина членів – судді, обрані їх колегами, і в якому було б гарантовано якнайширше представництво суддівського корпусу, забезпечує відповідність учбовим програм і зазначеним вимогам, а також дотримання цих вимог організацією, на яку покладається відповідальність за виконання з тим, щоб задовольнити вимоги щодо відкритості, широти світогляду, компетентності та неупередженості, які пов'язані з виконанням судових обов'язків.

Аналізуючи положення Хартії, Г. О. Мурашин зазначав, що це – важливий для організації і функціонування судової влади в європейських країнах документ. Положення, які містяться в Хартії, якнайкраще гарантують реалізацію статусу суддів⁵.

На думку М. І. Клеандрова, значення цієї Хартії полягає не в її безспірному статусі, на який вона не претендує, а в тій переконливості і силі змісту, що закладені її авторами. Значення цього змісту і широке розповсюдження Хартії є основним елементом для того, щоб її прогресивний динамізм отримав конкретне втілення⁶.

Загальна (Універсальна) хартія судді, ухвалена 17 листопада 1999 р. Центральною Радою Міжнародної Асоціації Суддів в Тайпеї (Тайвань)⁷, встановлює у ст. 9, що обрання судді на посаду має відповідати об'єктивним та прозорим критеріям і базуватися суто на його професійній кваліфікації. Якщо обрання на посаду не відбувається іншим шляхом згідно з встановленою та глибоко вкоріненою традицією, то таке обрання має здійснювати незалежний орган, що включає достатню кількість представників судової влади.

Рекомендація щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки Комітету міністрів Ради Європи № R (94) 12 від 17 листопада 2010 р.⁸ також закріплює, що рішення, які стосуються добору і підвищення суддів по службі, мають ґрунтуватися на об'єктивних критеріях, які попередньо визначені законом чи компетентними органами влади. Прийняття таких рішень має базуватися на заслугах, з урахуванням кваліфікації, вмінь та потенціалу, необхідних для вирішення справ при застосуванні закону, зберігаючи повагу до людської гідності. Щодо суддів або кандидатів на посаду судді не має бути жодної дискримінації на підставі статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних або інших поглядів, національного чи соціального походження, належності до національної меншини, власності, неспроможності, народження, сексуальної орієнтації або інших ознак. Вимога, щоб суддя або кандидат на посаду судді був громадянином відповідної держави, не повинна вважатися дискримінаційною. Орган влади, який приймає рішення щодо добору та підвищення суддів по службі, повинен бути незалежним від виконавчої і законодавчої влади. Для гарантування незалежності такого органу щонайменше половину його членів мають становити судді, обрані самими ж суддями.

Вказані міжнародні нормативно-правові акти хоч і приймалися в різний період часу, проте, знайомлячись докладніше з суттю їх положень, можна акцентувати увагу на схожих рисах, притаманним цим документам. Наприклад, до них можна віднести: 1) неможливість формулювання корпусу професійних суддів з будь-якою дискримінацією самовираження особи (винятком є належність до громадянства держави); 2) існування спеціального органу державної влади, який приймає рішення щодо добору кандидатів на посаду судді; 3) більшість членів цього органу повинні бути вже працюючі професійні судді; 4) високий рівень правової культури, правової свідомості кандидата на посаду судді та ін. Дублюючи вказані положення, органи, що приймають міжнародні нормативно-правові акти, акцентують увагу на важливості вказаних норм та неможливості залишення поза увагою на національному рівні цих імперативів.

Таким чином, розглядаючи норми міжнародних нормативно-правових актів та Законів України «Про судоустрій і статус суддів»⁹, «Про Вищу раду юстиції»¹⁰, які є основними в питанні регулювання добору кандидатів на посаду судді, можна провести аналіз рівня відповідності законодавства України ратифікованим нормативно-правовим актам. Встановлюючи вимоги до кандидата на посаду судді, законодавець зазначив, що мають забезпечувати рівність їхніх прав незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного й соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак. Тобто, положення про неможливість будь-якої дискримінації встановлене в законодавстві України, як це і вказано у міжнародних нормативно-правових актах, хоча на практиці простежити реальне застосування цього положення дуже важко, адже неможливо уникнути присутності суб'єктивного людського фактору при доборі кандидатів на посаду судді. Встановлюється певний належний рівень моральних та особистих якостей, як зазначено в Основних принципах незалежності судових органів, хоча на практиці це питання потребує вдосконалення для вищого рівня ефективності відбору кандидатів на посаду судді. В Україні діють органи влади, частково незалежні від виконавчої та законодавчої гілки влади, які займаються формуванням суддівського корпусу. Більшість складу Вищої кваліфікаційної комісії України є судьями (6 з 11 чоловік), як це рекомендовано у міжнародних нормативно-правових актах, а у Вищій раді юстиції більшість складу не є судьями. Тобто, замість одного органу влади, що здійснює добір кандидатів на посаду судді, в Україні функціонує аж два, які частково дублюють свої повноваження. Варіантом вирішення цієї проблеми є перетворення Вищої кваліфікаційної комісії України на підрозділ Вищої ради юстиції.

Розглянуті міжнародні акти, прийняті у рамках ООН та Ради Європи, виступають важливим узагальненням тих процесів, що відбуваються у світі протягом останніх 50 років у напрямі створення незалежних судових органів. Напрацьований світовий досвід, який несуть в собі ці міжнародні документи, спрямований передусім на вдосконалення судових систем окремих держав з тим, щоб забезпечувати належний правовий захист людини через незалежних суддів. І саме в цьому аспекті серйозна увага приділяється питанням формування корпусу професійних суддів¹¹.

Формування високопрофесійного суддівського корпусу – це проблема не лише національного рівня, а й питання, яке турбує інтернаціональну спільноту. Над розробленням перерахованих норм міжнародного права працювали кращі вчені та юристи провідних держав Європи та світу. У них закладено положення, які сформувалися з урахуванням помилок та історичного досвіду багатьох держав. Особливість вказаних нормативно-правових актів полягає в тому, що вони характерні та можуть бути застосовані до будь-якої правової системи й специфіки національного законодавства. Тому вони і носять рекомендаційний характер, щоб держава, яка знаходиться на шляху формування демократичного та правового суспільства, змогла пристосувати положення міжнародних актів до власного законодавства. На такому шляху знаходиться і Україна. Ратифікуючи міжнародні договори, принципи, хартії, рекомендації, український законодавець створює підґрунтя для формування суверенної, незалежної, демократичної, соціальної, правової держава, як вказано у ст. 1 Конституції України¹². Імплементуючи міжнародно-правові норми до внутрішнього законодавства, Україна ставить себе на один рівень з провідними державами світу та уникає помилок, які можуть бути допущені при формуванні високпрофесійного корпусу суддів. Проте в подібних міжнародних актах неможливо врахувати всі особливості та традиції правової системи нашої держави, тому при розробці національних законів неможливо залишити положення вказаних нормативно-правових актів у такому ж загальному вигляді. Провідні вчені та практи України знаходяться на правильному шляху, формулюючи законодавство нашої держави відповідно до положень міжнародних нормативно-правових актів.

¹ Назаров І. В. Судові системи країн Європейського Союзу та України: генезис та порівняння : Монографія / І. В. Назаров. – Х. : Видавництво «ФІНН», 2011. – 432 с.

² Пейсиков В. В. Правовые и организационные аспекты отбора, подготовки и повышения квалификации судей: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11. – М.: РГБ, 2007. – 327 с.

³ Основні принципи незалежності судових органів, схвалені резолюціями 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї від 29 листопада та 13 грудня 1985 року [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_201. – Заголовок з екрану.

⁴ Европейская хартия о статусе судей // Российская юстиция. – 1999. – № 7. – С. 2–4; Российская юстиция. – 1999. – № 8. – С. 2–4. – № 9. – С. 5–6.

⁵ Мурашин Г. О. Статус суддів – європейські стандарти // Правова держава: Щорічник наукових праць Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Вип. 11. – К.: Вид. Дім «Юридична книга», 2000. – С. 186–195.

⁶ Статус судьи: Учебное пособие / М. И. Клеандров. – Новосибирск: Наука. Сибирская издательская фирма РАН, 2000. – 444 с.

⁷ Загальна (Універсальна) хартія судді, ухвалена 17 листопада 1999 р. Центральною Радою Міжнародної Асоціації Суддів в Тайпеї (Тайвань) [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_j63. – Заголовок з екрану.

⁸ Рекомендація CM/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки, ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи 17 листопада 2010 р. на 1098 засіданні заступників міністрів [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_a38. – Заголовок з екрану.

⁹ Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 07.07.2010 р. № 2453-VI // Офіц. вісн. України. – 2004. – № 23. – Ст. 1540.

¹⁰ Про Вищу раду юстиції: Закон України від 15.01.1998 р. № 22/98-ВР // Відомості Верховної Ради. – 1998. – № 25. – Ст. 146.

¹¹ Прилуцький С. В. Формування корпусу професійних суддів України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10 / Прилуцький Сергій Валентинович. – К., 2003. – 223 с.

¹² Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 141.

Резюме

Прокопенко Б. О. Міжнародні стандарти добору кандидатів на посаду судді. У сучасних умовах розвитку України як незалежної, демократичної й правової держави особливої актуальності набуває проблема формування суддівського корпусу України і зарубіжних країн. Проаналізовано норми міжнародного права, якими визначаються особливості призначення суддів на посади та функціонування суддівського корпусу. Обґрунтована необхідність імплементації окремих міжнародних стандартів у національне законодавство України.

Ключові слова: добір кандидатів на посаду судді, міжнародні нормативно-правові акти, вимоги до кандидата на посаду судді, призначення на посаду судді.

Резюме

Прокопенко Б. А. Международные стандарты отбора кандидатов на должность судьи. В нынешних условиях развития Украины как независимого, демократичного и правового государства особо актуальной является проблема формирования судейского корпуса в Украине и зарубежных странах. Проанализированы нормы международного права, которые определяют особенности назначения судей на должности и функционирование судейского корпуса. Обоснована необходимость имплементации отдельных международных стандартов в национальное законодательство Украины.

Ключевые слова: отбор кандидатов на должность судьи, международные нормативно-правовые акты, требования к кандидату на должность судьи, назначения на должность судьи.

Summary

Prokopenko B. O. International standards of judicial selection. In the modern terms of development of Ukraine as the independent, democratic and legal state of the special actuality is acquired by the problem of forming of judge corps of Ukraine and foreign countries. Analysis of international law which determined features of appointing judges and functioning of the judiciary. The necessity of implementing certain international standards in national legislation of Ukraine.

Key words: judicial selection, international regulations, justiceship person specification, judicial appointment.

Отримано 14.03.2013

УДК 341.23:061.1 ЄС:351.756(292.464)

А. В. ШЕНДЕРОВСЬКА

Алла Віталіївна Шендеровська, аспірант Київського університету права НАН України

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ ВІЗОВОГО РЕЖИМУ МІЖ ЄС ТА КРАЇНАМИ ЗАХІДНИХ БАЛКАН

Актуальність обраної для статті теми зумовлена тим, що останнім часом в світі існує тенденція до лібералізації візового режиму між державами: міждержавні кордони починають відкриватися, все більше країн надають громадянам інших можливість безвізових подорожей на свою територію. Найвищої точки свого розвитку ця тенденція досягла в Європі, в рамках Європейського Союзу. Результатом цього стала поява єдиної Шенгенської візи, що відкриває перед своїм власником двері 26 європейських країн, кордони між якими тепер відкриті для вільного пересування як власних громадян, так і іноземців.

Розглядом проблем, що виникають на шляху візової лібералізації з Європейським Союзом, займаються як вітчизняні науковці, журналісти та політики, так і зарубіжні, зокрема, свою діяльність цим проблемам присвячують Ірина Сушко (Київ), Владімір Петроневіч (Белград), Мірослава Єлачіч (Белград), Сара Ніколіч (Сараєво), Ечедіс Джіпалі та Блерта Хокха (Тірана), Ілір Кворі (Тірана), Марія Рістецька (Македонія). Також ці питання знаходяться в полі зору таких організацій як Громадська ініціатива «Європа без бар'єрів» (Україна), Група 484 (Сербія), Центр міждисциплінарних та післядипломних досліджень (Боснія і Герцеговина), Македонський центр з європейського навчання (Македонія), Європейський рух Албанії (Тірана, Албанія) та інших. Водночас міжнародно-правові аспекти лібералізації візового режиму між ЄС та країнами Західних Балкан поки що не привернули увагу вітчизняних юристів-міжнародників, попри користь дослідження цього досвіду для України.

Відповідно до Шенгенської угоди, всі країни, що підписали її, поступово скасовували контроль на спільних кордонах, а також отримували право безвізового переміщення. Першими країнами, що підписали Угоду ще у 1985 р., а скасували прикордонний контроль тільки з 26 березня 1995 р., стали Бельгія, Німеччина, Іспанія, Люксембург, Нідерланди, Португалія і Франція. 26 жовтня 1997 р. до Шенгенської зони приєдналася Італія, 1 грудня 1997 р. – Австрія, 25 березня 2001 р. – Греція, Данія, Ісландія, Норвегія, Швеція і Фінляндія. 21 грудня 2007 р. до Шенгенської зони приєдналися ще 9 держав: Угорщина, Латвія, Литва,